

Samostojnost otroka na prehodu iz vrtca v šolo

Ključne besede: samostojnost, prehod vrtec - šola

Uvod

Med pisanjem pričujočega prispevka sem pogosto pomislila, da ta zbornik ni pravo mesto za objavo le tega, da bi bilo morda bolj primerno objaviti prispevek v kakšni od revij za starše, ampak kakor koli že, prispevek je sedaj pred vami, napisan skozi oči svetovalne delavke v vrtcu, učiteljice z večletnimi delovnimi izkušnjami v 1. razredu in ne nazadnje tudi mame. Skozi stališča različnih strokovnjakov s področja vzgoje je predstavljeno, zakaj je z vidika področja samostojnosti predšolsko obdobje tako pomembno in kakšen pomemben delež v razvoju samostojnosti poleg vrtcev nosijo oz. nosimo tudi starši.

Prehod iz vrtca v šolo

Vstop v šolo je tako za otroka kot za starše pomemben korak. Občutja, ki jih bo otrok doživljal v prvih srečanjih s šolo, bodo pomembno vplivala na njegov odnos do šole, učenja, izobraževanja. Vsi, ki se tega zavedamo, tako starši kot učitelji in ostali strokovni delavci, skušamo otroku narediti ta trenutek čim bolj nepozaben. Včasih se celo zgodi, da v svoji želji, da bi bil trenutek nepozaben, nehote damo vstopu v šolo še večjo težo kot je potrebno in s tem še povečamo stres, ki ga otrok doživlja ob tem. Sama se svojega prvega šolskega dne ne spominjam, čeprav lahko rečem, da sem vedno rada hodila v šolo in nisem nikoli imela večjih težav z učno snovjo, ocenami, vključevanjem v skupino vrstnikov, imam pa na svoje šolanje cel kup drugih prijetnih spominov. Kakor koli že, vstop v šolo je nova preizkušnja za otroka in prav je, da otroka tako ali drugače na to pripravimo.

Na šoli oz. v vrtcu, kjer sem zaposlena, je prehod iz vrtca v šolo nekoliko drugačen, lahko rečemo bolj mehak, saj naš vrtec sedaj že nekaj let deluje kot organizacijska enota OŠ, kar ima z vidika prehoda iz vrtca v šolo velike prednosti. Zlasti v zadnjem letu pred vstopom v šolo namenjamo več pozornosti sodelovanju med vrtcem in šolo ter s tem namenom organiziramo obiske prvošolčkov v vrtcu, obisk bodočih novincev v šolski knjižnici, športno spoznavno dopoldne v šoli za bodoče prvošolce in ob vsakršni priliki izkoristimo priložnost, da povežemo šolske otroke in bodoče novince ter učiteljice. Poti otrok, vključenih v naš vrtec, se torej pogosto (planirano ali povsem spontano) križajo z učenci in učitelji, kar pomaga pri prehodu iz vrtca v šolo. Ob tem velja povedati, da velika večina otrok, ki se vpiše v našo šolo, obiskuje tudi naš vrtec.

Dandanašnji imajo starši zelo visoka pričakovanja, strah jih je, da otrok njihovih pričakovanj ne bo izpolnil, ta strah pa nevede prenašajo tudi na svojega otroka. Marsikateri starš danes

svojega otroka že pred vstopom v šolo uči pisati, brati, računati. O prvem razredu sicer krožijo zelo nasprotujoča si mnenja, od tega, da je prvi razred čisto podoben vrtcu in povsem nezahteven, do tega, da gredo otroci v šolo eno leto mlajši, da so za šolo, ki je resna stvar, premajhni. Na podlagi lastnih izkušenj lahko zapišem, da je prvi razred zadnja leta res le še medla podoba tistega, kar je bil z uvedbo devetletke (res je tudi, da med šolami prihaja do velikih razlik in odstopanj). O kakršnem koli mehkem prehodu iz predšolskega obdobja v šolsko ni ne duha ne sluha, od otrok se pričakuje, da se bodo v zelo kratkem času navadili na nov način dela in red, ki se precej razlikuje od tistega v vrtcu, da bodo sledili pouku, da bodo pozorni, mirno sedeli v šolskih klopih in sledili učiteljevi razlagi, toda učiti otroka branja in pisanja že pred vstopom v šolo, se zdi popolnoma nesmiselno, še zlasti, če otrok za to ne pokaže kakršnega koli interesa. Učenje branja, pisanja in računanja je naloga učiteljev, starši pa ob tem lahko le pomagamo.

V šoli sicer od otroka ne bodo zahtevali nič nemogočega, bo pa moral pokazati veliko mero samostojnosti na različnih področjih. Zato je še kako pomembno, da v letih in mesecih pred vstopom v šolo otroka naučimo določenih konkretnih veščin in strategij, ki mu bodo omogočile, da bo deloval samostojno v opravilih vsakodnevnega življenja ter samostojno in suvereno v skupini vrstnikov. Pri tem imamo v mislih zlasti samostojnost pri oblačenju, obuvanju, opravljanju higienskih opravil ter tudi samostojnost in suverenost v medvrstniških odnosih. Otrok bo moral sam poskrbeti za svoja oblačila, copate, torbico, sam si bo moral razrezati hrano pri kosilu, sam bo moral na stranišče. To so sicer majhne stvari, ki jih otrok lahko obvlada, vendar ne, če so to zanj do sedaj počeli drugi, tak otrok bo nebogljen in bo izstopal iz skupine vrstnikov.

Kar se Janezek nauči, to Janezek zna

Verjamemo, da starši svojih otrok več ne strašijo s šolo, strašijo v smislu »Ti kar uživaj v vrtcu, tukaj ti je lepo, boš že videl, ko prideš v šolo, tam gre zares!«. Ob takih mislih bo imel še tako prilagodljiv otrok težave s prilagajanjem na novo okolje – šolo, na učiteljico, sošolce. Od otrok zahtevati, da se ob vstopu v šolo ne bodo več igrali in naj pospravijo igrače v kot, ker jih sedaj čaka težko delo, to je za njih zelo stresno. Je pa res, da šolsko okolje pred otroka postavlja določene zahteve in zadolžitve, ki jih v obdobju predšolske vzgoje ni. Lahko rečemo, da je všolanje otroka prvi korak v odraslo življenje. Začenjajo se naloge in druge obveznosti. Otrok se bo z njimi spoprijel, če bo že imel izoblikovanih nekaj delovnih navad, če bo že imel izoblikovan občutek za dolžnost. Kot pravi priznani slovenski strokovnjak s področja vzgoje in izobraževanja, M. Juhant, se delovne navade, ki si jih otrok pridobi doma, kasneje prenesejo na učne navade (Juhant, 2011, str. 50).

Odrasli se težko ločimo od prikritih stereotipnih pojmovanj otroka in otroštva. Otroci so vendar majhni in nebogljeni, tako prikupni v svoji potrebi po zaščiti (M. Senica, Kakovost v izvedbenem... str.29). Starši pogosto gledamo svojega otroka in razmišljamo, kako je ljubeč, kako je še majhen in z veseljem naredimo stvari namesto njega. Po drugi strani pa, kot je zapisano v Kurikulumu za vrtce (1999), sodobni pristopi v razumevanju otroka in otroštva zahtevajo, da vidimo otroka kot aktivnega, kompetentnega v rasti, razvoju in učenju in mu omogočimo gibanje, raziskovanje, socialne stike.

Kdaj torej otroka navajati na samostojnost? Ko otrok nekaj počne sam oz. želi početi sam, takrat začnemo otroka navajati na samostojnost. Kot pravi M. Juhant, je naloga staršev, da svojega otroka vključijo v vsa opravila, povezana z družinskim življenjem. Če želimo vzgojiti samostojne in odločne odrasle, jim moramo zaupati in na njih preložiti del nalog in opravil. Če jim že od malega sporočamo, da ne zmorejo sami in vse naredimo namesto njih, ker to naredimo bolje, smo na dobri poti, da vzgojimo prestrašene posameznike, ki nimajo zaupanja vase in ki ne bodo znali poskrbeti zase. Zato je še kako pomembno, da začnemo z vključevanjem v vsa opravila, povezana z družinskim življenjem zgodaj. M. Juhant zapiše, da lahko otroka maksimalno vključimo v vsa opravila od trenutka, ko se nam otrok zdi še nekoliko premajhen za opravilo. Meni, da je otrok takrat že zrel, saj ga skušamo starši nagonsko zaščititi (Juhant, 2011, str. 31).

Pomembno je, da otroka k samostojnosti spodbujamo, ga pohvalimo za poskus in ga pohvalimo, ko mu uspe. Otroci želijo sodelovati pri domačih opravilih, samo dovoliti jim moramo. Naj pomagajo pripraviti mizo, sodelujejo na pri rezanju hrane. Seveda z nožem, ki je primeren zanje. Če se zgodi nesreča in se otrok poreže, nič hudega, mu bomo pokazali, kako v takšnem primeru odreagirati. Oskrbimo mu rano, jo zaščitimo in nadaljujemo z delom. Otrok lahko pomaga pri pomivanju posode, brisanju prahu, sesanju, pometanju, naj pomaga pri podajanju perila ali ščipalk. Čim prej in starosti primerno naj sodelujejo pri pospravljanju svoje sobe. Za opravila bomo sicer res porabili več časa, ampak le tako bodo otroci osvojili posamezne spretnosti in si pridobili navade, ki ji jih bodo potrebovali, da bodo nekoč t.i. funkcionalni odrasli, kot samostojne in odgovorne odrasle poimenuje slovenska antropologinja V. V. Godina. Po njenem mnenju je obdobje, ko moramo otroka navajati na samostojnost in primerno funkcionalno usposobiti, obdobje med 3. in 6. letom starosti. V tem obdobju mora otrok začeti sprejemati odgovornost. Preiti mora iz faze malega otroka, ki dela po principu FAJN, v fazo velikega otroka, ki bo zmožen izbrati tisto, kar NI FAJN, ker ve, da je tako PRAV (Ni pravljičnega starševstva, je le garanje – povzetek s predavanja).

Ko otrok nekaj naredi sam, a na pol, takrat je čas, da to opazimo, vzpodbujamo in pohvalimo. Tako bo otrok pridobil na samozavesti in odločnosti, da tudi prihodnjič kljub napaki stvar ponovi. Zavedati se je potrebno, da spodbujanje otroka ni dovolj, določeno aktivnost je potrebno od otroka tudi zahtevati. Čeprav so včasih na preizkušnji naši živčki in nam gre za to veliko več časa. Določene spretnosti bo otrok lahko razvil oz. ponovil le z dolgotrajnim »treningom« aktivnosti. Dovolj veliko število uspešnih izkušenj bo otroka utrdilo v njegovem poznavanju sebe o tem, da je sposoben. Nov izziv bo nova priložnost za uspeh. Če je otrok v predšolski dobi doma navajen pomagati, bo z delavnostjo lahko dosegel rezultate. Saj ima izkušnje, različne spretnosti in navade (Juhant, 2011, str. 50). Starši, ki delamo namesto otroka, otroku ne omogočimo odraščanja, ampak mu vztrajno krademo priložnost, da bi se naučil skrbeti sam zase (prav tam, str. 86).

Urn timer v prvem razredu je zelo prožen, prilagojen otrokom, njihovi pripravljenosti, motivaciji in spočitosti oz. utrujenosti, šolske ure se prilagajajo in ne trajajo vedno 45 minut, če so otroci razpoloženi, če delajo zbrano in z veseljem, je uro mogoče podaljšati, spet drugič uro končati že po petnajstih minutah, če delo nikakor ne steče (na naši šoli prakticiramo tudi to, da v učilnicah 1. razreda ni šolskega zvonca, ki bi oznanjal začetek in konec šolskih ur), toda

učiteljem ves čas kot Demoklejev meč nad glavo visi učni načrt in cel kup zahtev, ki jih pred njih postavlja in ki jih morajo otroci usvojiti.

Pomembno je, da otroka že pred vstopom v šolo navajajmo na to, da dlje časa vztraja pri mirni dejavnosti, pri sestavljanju sestavljank, kock, barvanju pobarvankah, risanju, reševanju zanimivih nalog in vztrajajmo na tem, da dokonča začeto. Tako V. V. Godina in M. Juhant si delita prepričanje, da ni res, da je danes vse več hiperaktivnih otrok, temveč vidita razloge zlasti v načinu vzgoje. Menita, da gre za razvajanost otrok, da otroci dandanes niso navajeni, da bi bili 10 minut pri miru, to je stvar navade in samodiscipline. Če starši otroka niso naučili reda, otrok ne bo uspešen (povzetki s predavanja Ni pravljičnega starševstva,...; Otroku dopovejte, da je – intervju z M. Juhantom).

Predšolsko obdobje je zagotovo čas, ko lahko in moramo otroka naučiti v rokah držati svinčnik, barvico, čopič, kako pravilno uporabljati škarje. Prodajalne police so polne takšnih in drugačnih revij in učbenikov za grafomotorične vaje, pobarvank, z nakupom le teh ne bomo starši nikoli zgrešili. Pomoč otrok staršem v kuhinji, v hiši je lahko odlična priprava na šolo. Poleg tega, da takšna dela pomagajo otroku, da se nauči samostojno opravljati določene naloge, so vsakdanje dejavnosti kot je npr. zlaganje obleke, rezanje sadja za kompot, zelenjave za juho, mešanje polente, priprava testa in oblikovanju testa za piškote, ožemanje krpe in perila, ... odlične vaje za razvijanje otrokove fine motorike prstov in rok, ki je zelo pomembna pri učenju pisanja.

Kljub zavedanju, da se posameznik od posameznika lahko zelo razlikuje in lahko pri starostnih mejnikih prihaja do velikih odstopanj, lahko zapišemo, da se od otroka na prehodu med vrtcem in šolo, to je v starosti med 5 in 7 letom, lahko pričakuje in zahteva, da sam pospravi posteljo, svojo sobo, da razvršča in pospravi svoje perilo, da pripravi in pospravi mizo, odnese smeti, izprazni nabiralnik, poskrbi za osebno čistočo. Te obveznosti naj bodo redne stalne obveznosti otroka. Otrok v tej starosti se sam obleče, sam zaveže vezalke. Sposoben je sodelovati v skupinskih dejavnostih, zna se vživeti v občutke drugih.

Z otrokom se igrjamo namizne igre. S tem se bo nauči pravil, potrpežljivosti, veščin zmagovanja in izgubljanja. Naj ne bo domače pravilo, da mora vedno zmagati, naučiti se mora tudi prenesti poraz, le tako bo uspešno funkcioniral v skupini vrstnikov.

Namesto zaključka pa še naslednje razmišljanje o vlogi vrtca pri razvijanju otrokove samostojnosti. V Kurikulumu za vrtce (1999) je zapisano, da je eden od ciljev predšolske vzgoje navajanje in spodbujanje otrok k samostojnosti na vseh področjih. Vrtec je pri tem lahko podporni člen, levji delež pa morajo oz. moramo nositi starši sami oz. moramo delovati usklajeno z vrtcem.

Literatura in drugi viri

Samostojne publikacije in zborniki

Juhant, M.: **Srečni otroci: manj kot recept in več kot nasvet za vzgojo predšolskih otrok.** Praše: Čmrlj, komuniciranje in ustvarjalnost, 2012.

Juhant, M.: **Varuh otrokovih dolžnosti.** Mavčiče: Čmrlj, komuniciranje in ustvarjalnost, 2011.

Kurikulum za vrtce, 1999.

Papalia, D. E. in drugi: **Otrokov svet : otrokov razvoj od spočetja do konca mladostništva.** Ljubljana: Educy, 2003.

Ručigaj, Z.: **Otroško srce je zaklad.** Kranj: Gorenjski glas, 2009.

Senica, M.: **Od zapsanega kurikuluma k izvedbenemu.** V: Kakovost v izvedbenem kurikulumu v prvem starostnem obdobju (zbornik). Ljubljana: Supra, 2010.

Članki v revijah in na spletnih straneh

www.tednik.si: **Ni pravičnega starševstva, je le garanje** (povzetek s predavanja Vesne Vuk Godina), 07. 02. 2012

www.žurnal24.si: **Otroku dopovejte, da je učitelj avtoriteta** (intervju z Markom Juhantom), 25. 08. 2012.